

PERMANENTA MODERNITATE A CLASICILOR

Lumea scriitorului

Lumea lui Caragiale nu este una divizată, împărțită în tabere, categorii etc. opuse. Au, toți, aceleași deprinderi, aceleași interese, aceleași preocupări; și alcătuiesc, de fapt, un univers profund solid. La capătul tuturor conflictelor, la capătul tuturor confruntărilor, personajele lui Caragiale se descoperă asemănătoare, de nu chiar identice; niciodată însă diferite. De aceea fraternizează cu atîta căldură, de aceea în finalul comediilor sînt de față **toți** — și **toți veseli**. Secretul longevității acestei lumi, al rezistenței sale constă în absența (sau în nepulînța căutării) unei alternative. „Lanțul slăbiciunilor“ o încătușează, e adevărat; dar o și fortifică, îi conferă unitate, o apără de dezbinări. Veselia finală marchează o regăsire fericită în complicitatea unanimă. Este o încheiere doar privită din exterior și convențional, semnificația ei reală sugerînd continuitatea nesfîrșită a reprezentăției, desfășurată fără oprire în lumea dezvoltată (dezvăluită) prin ridicarea cortinei: o lume unde totul e spectacol, înscenare, simulacru, mascaradă, interpretate cu mare avînt de către toți. O lume teatrală și teatralizată, trăind prin exhibare permanentă. Împăcărilor și voioșia la care se ajunge în comediiile lui Caragiale indică mai degrabă depășirea unei false crize și perpetuarea victorioasă a carnavalului, constituind o nouă „mască“¹, nu, desigur, ultima: nimic nu este aici durabil, statornic, ireversibil, fixat o dată pentru totdeauna. Aflată sub semnul veșniciei prefacerii, al lipsei cronice și, poate, voluntare de memorie (memoria incomodează) și al acceptării oricărei situații și

oricărui rol, această lume rămîne însă mereu aceeași. Este adaptabilă, disponibilă și mobilă pentru a-și proteja imobilismul. Se agită întruna, dar stă tot pe loc. Mișcarea lumii lui Caragiale nu este altă circulară, cum a fost în general considerată, cît stagnantă. Face totul pentru a nu face nimic. Trăncăneala are și această funcție: de a crea impresia că se întîmplă ceva fără a se petrece în fond nimic. Hărmălaia este narcotizantă. Absorbe energiile și le canalizează într-o direcție inofensivă. Și nu putem înțelege această lume decît acceptînd că ea trăiește așa cum vorbește: existența îi re-

¹. Cf. și observațiile lui Florin Manolescu din studiul său, *fundamental*, Caragiale și Caragiale (Editura Cartea Românească, 1983), referitoare la D'ale carnavalului, dar aplicabile și celorlalte comedii: „sfîrșitul piesei consacra falsul și aparența măștilor ca unică realitate în care eroii vor continua să trăiască, și cu toate că și-au scos costumele, personajele lui Caragiale rămîn pentru totdeauna niște măști. În grade diferite, toate știu că fac parte dintr-un sistem de relații cu înșelători și înșelați și că față de partenerii lor sînt, în același timp, și una și alta. Este adevărat, că împăcarea presupune întotdeauna înțelegere, uitare și capacitate de a ierta. Dar ceea ce uită personajele lui Caragiale în cazul acesta este propriul lor trecut și o intenție pentru care s-au zbatut tot timpul: dorința de a-i pedepsi pe cei «răi»“.

flectă retorica. Marea trâncâneală îi organizează viața. În structura modului ei de a fi reșăm structura modului ei de a se exprima. Cunoscuta opinie a lui Farfuridi poate fi gravată, ca o altă **Lasciate ogni speranza, voi ch'entrare**, la intrarea în infernul fanfaron al lumii lui Caragiale: „Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale... Din această dilemă nu puteți ieși...”.

Și, într-adevăr, nu se iese din această dilemă în lumea lui Caragiale. Marea trâncâneală este fără început și fără sfârșit.

Nevoia de confirmare și de autoconfirmare domină în chip absolut această lume, care își caută pretutindeni și cu orice preț o recunoaștere, o validare, o legitimare. Nu o face însă pentru că s-ar crede ignorată sau dintr-un complex de ilegitimitate; această lume e foarte sigură de sine, iar complexe, mai ales de inferioritate, nu are. Nici pentru că s-ar simți, cumva, slabă, deficientă, nedreptățită sau neîndreptățită; nu, nicidecum, nu dintr-un prea-puțin; ci dintr-un prea-mult, dintr-o convingere nezdruccinată în ea însăși, dintr-o vitalitate în clodot, dintr-o forță ce își depășește neconținut fâgașul și căreia nimic nu-i rezistă.

Există în lumea lui Caragiale o adevărată demonie a afirmării, a impunerii, a expunerii.

Cum însă nu poate și nici nu vrea să schimbe nimic în planul faptei, cum în concretul existenței rămîne, cu încăpăținare complice, mereu pasivă, cum e sistematic refuzată de acțiune, lumea aceasta își manifestă marile impulsuri în exclusivitate verbală. Aici, în acest spațiu fluid al instantaneității, lipsit de obligații și de răspunderi, își dă drumul. Logoreea patetică devine o îndeletnicire colectivă și unanimă; toți o practică. Și nu dezinteresat. Atrage și mobilizează pe oricine. Se trăiește în vorbe, se muncește în vorbe, se suferă în vorbe, se locuiește în vorbe. Precaritatea cadrului material de existență, constatată deseori în legătură cu lumea lui Caragiale ca sărăcie de peisaj și de decor, de aici provine. De aspect vag și rudimentar citadin, ambianța arhitectonică și edilitară în care forfotește această lume constituie o intrupare plastică a nesfârșitei sale pâlăvrăgeli. Marea trâncâneală se proiectează spațial, orașul lui Caragiale avînd forma tembelă a unui discurs detracat; și este, de fapt, un asemenea discurs eternizat, turnat în piatră, în beton, în as-

falt. Casele au numere puse pe dos. Ceașurile publice sună „foarte regulat”, dar măsoară un timp țicnit — „În față, la Mitropolie, sună 5 antemeridiane... La 12 fix ziua, sună în față la Mitropolie 5 antemeridiane; la 12 fix noaptea, 5 postemeridiane — dar foarte regulat”. Există trenuri, însă ori întîrzie, ori „nu umblă” („este și un tren cum vrei dumneata; dar acela nu umblă”). Serviciul de salubritate „strică odihna prafului” învăluind orașul într-o piclă irespirabilă („un municipal își face cu măturoidul lui enorm datoria, stricînd odihna prafului și făcînd să se-mbrobodească în ceață din ce în ce mai densă luminile felinarelor”). Meteorologia însăși pare smintită: lumea lui Caragiale nu cunoaște decît două anotimpuri, ambele excesive, ierni viforoase („S-afară-i grozav... și plouă, și ninge, și pică și-ngheață... o zloată cumplită... un vifor nebun... o vreme, prăpăd!”; „plouă, ninge, îngheață, se topește: vifor orb”; „ploaie, ninsoare, vifor, să nu scoți un cîine afară din bordei”) și veri toride — „arșiță”, „groaznică dogoare”, „moleșeală generală”. Numele străzilor se acordă cu anumite formule retorice. Pentru „puțintică răbdare” — strada **Pacienții**, pentru „puțintică diplomație” — strada **Sapientții**, pentru „onoarea mea de familist” — strada **Marcu Aoleriu**, pentru „cum mă fierbe el pe mine” (posibilă repetare în limba de mahala a indignării lui Cicero, „Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?”) — strada **Catilina**, pentru țigăncile chivuțe („Sa ma trasnească Dumnezeu! sa hie al dracului”) — strada **Emancipării**, pentru „atacat palme picioare”, ca și pentru „pupat toți” — **piata endependenți**. Cînd Caragiale inventează un oraș imaginar, îl botează **Timpitopol**.

Consumate în vorbe, marile avînturi ale lumii lui Caragiale sînt ratificate tot de vorbe. Biruințele ei fiind în cuvinte, nimic nu o încîntă mai mult decît o realizare în plan verbal.

Cel mai cunoscut și mai reprezentativ erou al stăruinței în direcția afirmării și a recunoașterii este, desigur, personajul din **O zi solemnă**, domnul Leonida Condeescu, „primar al urbei Mizil” și totodată „cel mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului”.

Devenit, în fine, primar al Mizilului, energicul om a luptat mai întîi să facă din orașul său capitala unuia „dintre cele trei județe limitrofe” — și nu a reușit. Cum ideile nu-i lipseau (dimpotrivă, oho!), Leonida Condeescu a propus înființarea unui județ „de sine stătător,

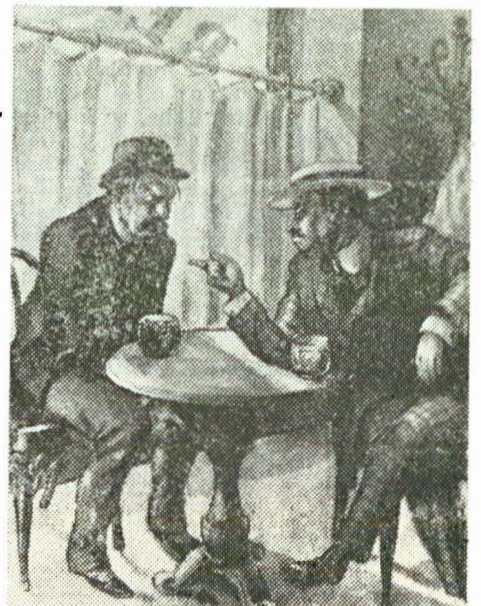
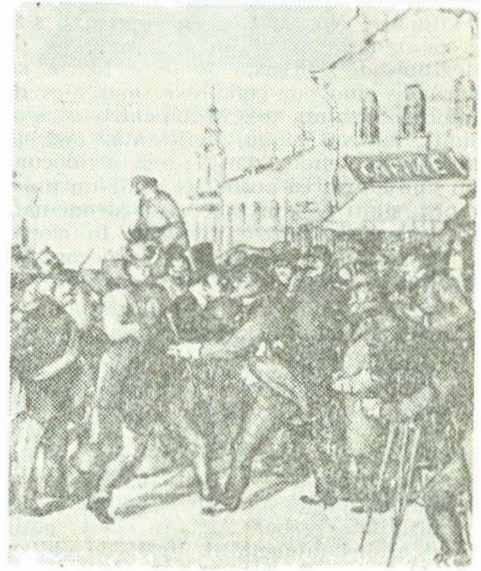
cu capitala Mizil". S-a respins. A propus mutarea la Mizil a episcopiei Buzăului — și s-a opus sinodul. A cerut aducerea la Mizil a regimentului 32 — și s-a opus comenduirea oștirii. A solicitat să fie transferată la Mizil Facultatea de medicină din Iași — dar s-a opus Ministerul Cultelor. A dorit să se construiască la Mizil un teatru național, cu subvenție de la stat — și s-a opus Direcția generală a teatrelor. În fața atitor vrăjmășii, Leonida și-a întărit eforturile și a obținut o audiență la suveran, căruia i-a expus „programul său”, nu însă înainte de a face o prezentare generală a situației, prilej cu care a arătat ce anume lipsește urbei — săle pentru a fi un „măreț oraș”, care să fie cu vremea fala regatului: „Noi n-avem reședință de județ, n-avem tribunal, n-avem episcopie, n-avem regimentul 32, n-avem liceu, n-avem facultate de medicină, n-avem teatru național, n-avem pod peste Dunăre — n-avem nimic, nimic, sire !... Rugăm pe maiestatea voastră să ne dea și nouă ceva din toate astea”. Impresionat, suveranul a recomandat „atențiunii guvernului stăruințele energicului primar”, însă președintele consiliului, altfel binevoitor cu Leonida, nu iubea graba („Sire, primarul Mizilului este un tânăr foarte meritos; însă are... are... nu un cusur, ci un exces de calitate: ține să facă, cu orice preț și cât se poate de iute, din urbea sa măcar un port de mare...”).

Nu se poate ști ce alte posibile soluții ar mai fi născocit ingeniosul și insistențiu primar, dacă nu s-ar fi ivit, dintr-o dată, o altă perspectivă pentru înălțarea Mizilului.

Șansa i-a suris pe neașteptate, indicându-i o altă direcție, mai fericită, a luptei pentru cauza ridicării Mizilului. Când s-a înființat trenul expres București-Berlin via Breslau, Leonida Condeescu a constatat, cu stupefacție indignată („A ! asia e, prea mult !”), că Mizilul fusese omis de pe lista stațiilor. O nenorocire mai mare nici că se putea imagina : „expresul trece pe la Mizil fără să se oprească, nici la dus, nici la întors !”. De acum încolo nimic nu i se mai poate opune lui Leonida. După un an, „un an întreg de alergături, de stăruințe, de protestări, de amenințări ! un an de neliniște, de neodihnă, de luptă eroică !”, a venit, în sfâr-

**Sus, „Tempora“,
mijloc, „Telegrame“,
jos, „Amicii“**

**Desene de
Eugen TARU,**

șit, și succesul — primul succes pe drumul măreț al înfloririi Mizilului: expresul va opri, s-a hotărât, un minut la dus și altul la întors, și în urbea condusă cu înțelepciune de vajnicul Leonida Condeescu.

Triumf care se cere sărbătorit, dar mai ales difuzat: în lumea lui Caragiale dacă rumoare și ecouri nu există, nimic nu există. Pe culmile satisfacției, primarul din Mizil trimite colegului său din Breslau o lungă telegramă, înștiințându-l de producerea epocalului eveniment — prima oprire a expresului în gara Mizil: „Azi-dimineață și solemnă precis 10 și 12 min. Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată multime enormă aproape zece mii de persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetățeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 și 37 min, cu expres Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslau! Trăiască Midilul! Sălutări fraterne!“.

Stăruințele energicului, neobositului primar din Mizil nu se încheie aici: de acum încolo va lupta și pentru omologarea scrisă a noii condiții la care și-a înălțat orașul, aceea de gară internațională, cerind ca „pe tăblița albă cu litere roșii, care indică direcția celor două expres“ să fie trecut „Berlin-Bucarest via Breslau-Midil, și vice-versa: Bucarest-Berlin via Midil-Breslau“.

Cu adevărat extraordinar în această epopee comică a ieșirii din anonim este că toate demersurile lui Leonida Condeescu sînt luate în serios, chiar dacă nu și mereu încununate de succes. Perfect dobitoc, dobitoc indubitabil, iremediabil și precoc, el reușește să ajungă primar — chiar dacă la Mizil, dar primar, în fine, primar în toată puterea cuvintului. Și încă, se subînțelege, repede, en flèche, nu suind chinuit și anevoios treptele carierei. Inițiativele lui aberante nu-l compromit; dimpotrivă, contribuie la constituirea unui prestigiu în expansiune. Leonida Condeescu este primit de suveran în audiență, iar suvernul se lasă impresionat de personalitatea lui. Președintele consiliului de miniștri îl cunoaște bine pe primarul din Mizil și-i apreciază rîvna, chiar dacă are — oare vede în el un posibil concurent?! — o anumită rezervă față de energia lui nerăbdare. În sfîrșit, lovitură finală, primarul din Breslau — așadar cineva situat în afara cadrului local de referință, deci o persoană obiectivă, neutră, apoi nu un oarecine — îi răspunde la telegramă, expediindu-i și el una, în care accentul nu este pus pe evenimentul petrecut (oprirea trenului expres în gara Mizil), ci pe recunoaște-

rea meritelor și a personalității lui Leonida Condeescu. Iată cum sună această telegramă, a cărei existență echivalează cu o prețioasă investiție: „Breslau a dîne atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu!“.

Se mai poate spune, în aceste condiții, că Leonida Condeescu nu e decît un imbecil caraghios? Că inițiativele lui sînt stupide și grotesci? Că energia lui debordantă nu este decît prostie activă, prostie în acțiune? Nu, de bună seamă nu, categoric nu. Mult mai cuminte, normal, chiar obligatoriu este să se procedeze asemenea tuturilor celor care fac posibilă ascensiunea lui Leonida Condeescu, încurajându-l, susținându-l, consacrîndu-l. „Trăiască energicul primar Leonida Condeescu!“ — el a izbîndit. E confirmat, recunoscut, înconjurat de stimă și respect.

Este vădit, în orice caz, că triumful primarului din Mizil se bazează pe existența unui fond general de înșușiri asemănătoare cu ale lui, Leonida Condeescu nu este o excepție, el este un exponent. Uimitoarea lui carieră politică și administrativă n-ar fi fost altfel posibilă. Tot ce întreprinde vine de fapt în întîmpinarea unor predispoziții și așteptări colective. El dă formă, organizîndu-le, unor latențe. Captează, canalizează și valorifică un anumit potențial, impune o conduită, stabilește un model și un mod de a gîndi reprezentativ pentru cei din jur. Nu-i contaminează, nu are nevoie, pentru a-i cuceri, de un proces de „rinocevizare“: îi exprimă. Se regăsește în el. Un mic Leonida Condeescu se ascunde în sufletul fiecăruia.

Funcționarea lumii lui Caragiale este de aceea mult mai puțin aleatorie decît lasă de presupus larma ei zăpăcitoare. Mult mai puțin aleatorie și mult mai puțin inofensivă. Delirul ei: retorie are și acest efect; compune și oferă o imagine acceptabilă, chiar înveselitoare, domesticită prin ridicol, manifestării unor impulsuri și forțe ce ar trebui, în fond, să îngrozească. O lume atît de conștitoare cum este aceea în care un Leonida Condeescu nu întîmpină absolut nici o rezistență cu inițiativele, planurile și străduințele lui demente nu este totuși o lume de care se poate ride la nesfîrșit; ea este, mai degrabă, nu de plins, ci înfricoșătoare.

Pînă și dracul se sperie și fuge de această lume¹.

Și are și de ce. Lume de „nevricosi”, lume de exasperați, lume în care se ucide „de frică”, lumea lui Caragiale dospește o agresivitate picoloasă și disponibilă. E gata oricînd să se năpustească, să apostrofeze, să dea cu pumnul, să pămuiască, să ciomăgească, să sfîșie, să rupă „cu dinții” („Cu dinții! cu dinții am să-l rup!” — spumegă pînă și mereu tradusul, prăpăditul Crăcănel). Nu are nici uri, nici iubiri; dar e mereu pornită, pusă pe hartă. Deloc domoală, blîndă, bună, potolită, își iese din sârte repede și reacționează violent. Jupin Dumitrache abia se stăpînește să nu-l „cîrpească” pe Rică Venturiano „în public” și plănuește, sumbru, să-l prindă „pe maidan”, la-ntunerice, să-l „umfle”. Pampon lucrează cu meșteșug („n-ai grije; eu știu politica poliției”) și smulge prin teroare informațiile dorite („chem slujnica, îi trag două perechi ca la poliție și pe urmă o supun la intrigatoriu”). Tipătescu se repede „turbat” la Cațavencu: „te ucid ca pe un ciine!”. Jupin Dumitrache, Ipin-gescu și Chiriac sînt și ei „turbați” cînd îl caută pe Venturiano. Cronicarul monden Edgar Bostandaki primește „două palme vajnice” în văzul tuturor amicilor, „la cafeaua din centru”, de la soțul unei doamne al cărei nume nu fusese pomenit de bietul jurnalist în relatarea despre un bal filantropic. Insulte „de dumnezeu mami”, lovituri de „palme picioare” și baston fac obiectul unui șir de telegrame alarmate între guvern și oficialitățile din capitala unui județ. „Fiică din popor” și prin urmare, cum spune ea însăși, „violentă”, republicana Mița dă cu „vitriol”; venerabilul Trahanache, mai aristocrat și făcînd cu diplomatie pe răbdătorul, dă și el cînd e cazul, dar cu „machiavelicuri” și folosindu-se de ie-zuitisme „à la Metternich” — „Apoi, dacă umbli el cu machiavelicuri, să-i dau eu machiavelicuri!”, „dacă e vorba să facem pe ieziutul à la Metternich, apoi să-i dau eu, neică...” Într-o atmosferă

¹ „Intr-adevăr, după ce își îndeplinește misiunea pentru care fusese trimis pe Pămînt, diavolul se retrage [...] în infern, și cere de la „întunecimea” sa, în locul oricărei alte recompense, favoarea de a nu mai fi obligat să aibă de-a face cu oamenii prea curînd. Și în această retragere, numai pe jumătate comică, se simte frica cea mai deplină și convingerea că infernul adevărat nu se află departe, în fundul Pămîntului, ci undeva foarte aproape de noi, cei de sus” — Florin Manolescu, op. cit., p. 302.

politică „încercată”, cine se amestecă în discuții riscă să-și „capete beleaua” în vinzoleala de pe străzi: „Multimea circulară cu mare greutate; grupuri se aglomerează la răspîntii, unde discută fierbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate... Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de pușcă — din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blînde decît ale altor popoare, mai civilizate chiar — miroase a... ghiontială”.

Cuminte, pasnică, lumea aceasta e doar cînd e lașă ori indiferentă. Prin violență se descareă o spaimă ancilară acumulată în timp; arțăgoși, agresivi, eroii lui Caragiale se tem totuși întotdeauna de consecințele posibile ale răbufnirilor; de aceea ajung la împăcări neverosimile și spectaculoase: pentru a restabili un echilibru făcut din supușenie, complicitate și violențe. Furiile lor sînt demonstrative, provin din „ambit” și adeseori nu urmăresc altceva decît să-i probeze existența („m-a făcut Dumnezeu cu ambit”). Fiînd foarte dependentă, lumea lui Caragiale se declară la tot pasul autonomă, de sine stătătoare („de nimeni nu depand”), cu toate că faptele o contrazice la tot pasul. Cea mai lamentabilă experiență în acest sens o parcurge Cațavencu. El se prezintă drept „candidatul grupului tînăr, inteligent și independent”, începînd prin a sfida tru-faș Europa, socotind-o o „gogoriță” („Nu voi, stimabile, să știu de Europa d-tale, eu voi să știu de România mea și numai de România... Progresul, stimabile, progresul! În zadar veniți cu gogorițe, cu invențiuni anti-patriotice, cu Europa, ca să amăgiți opinia publică... [...] Să-și vadă de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale noastre...”). Contestă, apoi, în aceeași ordine logică, și capitala țării, București, denunțîndu-i tutela („noi suntem pentru descentralizare... Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dînșii în al lor...”). Va fi însă obligat nu doar să renunțe la propria candidatură, ci să și susțină pe candidatul advers, indicat de la București, ba chiar, în plus, va conduce „zelos” manifestația publică de bucurie organizată în cinstea alegerii aceluia. Și o face cu aceeași în-suflețire cu care se autoproclamase „candidatul grupului tînăr, inteligent și independent”.

Mircea IORGULESCU
fragment dintr-un eseu în lucru